

Tydliga besked?

– En studie av lärares skriftliga omdömen inför
utvecklingssamtal

Av: Yussra Nordenfelt

Handledare: Karin Ehrlén

Abstract

Syftet med denna uppsats är att studera skriftliga omdömen inför utvecklingssamtal och därmed undersöka vad lärare skriver, hur det skrivna förhåller sig till målen i läroplanen och även vilket språk lärare använder. Lärarnas språk studeras enligt en modell som visar på graden av yrkesspråk som lärarna använder, och som beskrivs i termerna vardagligt språk, blandspråk och metaspråk. Underlaget för studien består av skriftliga omdömen från två klasser, en årskurs sex och en årskurs åtta på två olika skolor. Sammanlagt ingår sex olika lärares omdömen från olika ämnen som har delats upp i fraser och sedan kategoriserats i olika grupper beroende på innehåll och språk. Resultatet av studien visar att innehåll, omfång och språklig nivå i de skriftliga omdömena i hög grad varierar mellan olika lärare och att de sällan uttrycker hur eleven förhåller sig till målen i läroplanen. Resultatet visar även att lärare oftast vänder sig till eleven i omdömena och använder sig av ett vardagligt språk eller blandspråk.

The purpose of the essay is to study documentation of teachers in reports of students' development at school. The study will concentrate on what teachers write in the reports, to what degree the written text refers to the aims of the Swedish curriculum and also to study what kind of language the teachers use in the reports, based on theories of professional language. The material used consists of written reports from two classes, one in the 6th and one in the 8th grade from two different schools. The reports come from six teachers altogether, and the text has been divided in phrases which have been categorized in different groups depending on the content and the language used. The result of the study shows that the content of the reports, the size and the language used vary much from one teacher to another, and that they seldom refer to the aims of the curriculum. Another result is that teachers often address the pupil directly and use a everyday language, or mixed everyday and learned language in the reports.

Nyckelord: skriftliga omdömen, utvecklingssamtal, dokumentation, yrkesspråk

Innehållsförteckning

1	INLEDNING.....	4
2	BAKGRUND.....	5
2.1	<i>Det målstyrda betygssystemet.....</i>	5
2.2	<i>Utvecklingssamtal och skriftliga omdömen.....</i>	6
2.3	<i>Individuell Utvecklingsplan.....</i>	8
2.4	<i>Forskning om skriftlig dokumentation och lärares språk.....</i>	8
2.5	<i>Forskning om skriftliga omdömen.....</i>	10
3	SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH TEORI.....	12
3.1	<i>Syfte.....</i>	12
3.2	<i>Frågeställningar.....</i>	12
3.3	<i>Teoretiskt sammanhang.....</i>	13
3.3.1	<i>Definitioner och begrepp.....</i>	14
4	METOD OCH AVGRÄNSNINGAR.....	14
4.1	<i>Metod.....</i>	14
4.2	<i>Material och avgränsningar.....</i>	14
4.2.1	<i>Övriga avgränsningar.....</i>	15
5	UNDERSÖKNINGEN.....	16
5.1	<i>Beskrivning av underlaget från skolorna.....</i>	16
5.2	<i>Vad skriver lärarna?.....</i>	18
5.2.1	<i>Kategorisering.....</i>	18
5.2.2	<i>Resultat i kvantitativ uppställning.....</i>	19
5.3	<i>Hur förhåller sig texten till läroplanen.....</i>	21
5.4	<i>Lärarnas språk.....</i>	23
5.4.1	<i>Vem vänder sig läraren till?.....</i>	23
5.4.2	<i>Språklig nivå.....</i>	24
5.5	<i>Sammanfattning av resultat.....</i>	25
6	RESULTATDISKUSSION.....	26
7	REFLEXION.....	27
8	AVSLUTANDE KOMMENTAR.....	29
9	KÄLLFÖRTECKNING.....	30
	BILAGOR	

1 Inledning

Läraryrket är under förändring och på flera områden ställs idag större krav på lärare att hantera allt fler uppgifter. I den målstyrda skolan har mycket ansvar för skolans verksamhet flyttats närmare lärarna samtidigt som den anses ha gett lärarna större tolkningsutrymme och ökat handlingsutrymme.¹ Samtidigt finns krav på lärare att följa de mål, regler och riktlinjer för verksamheten som finns i statliga eller kommunala styrdokument. I den målstyrda skolan förväntas att lärare förstår och tolkar dessa styrdokument och läroplaner och utvecklar verksamheten efter de mål som uttrycks i dem. Det målrelaterade betygssystemet förutsätter också att eleverna blir medvetna om vad som förväntas av dem i skolan och ställer högre krav på lärare att tydliggöra målen och grunderna för sin bedömning för elever och föräldrar. Obligatoriska utvecklingssamtal har införts samt individuella utvecklingsplaner för att lärare, elever och föräldrar lättare ska kunna följa elevens utveckling i skolan. Sedan hösten 2008 finns även beslut om att skolan ska ge skriftliga omdömen för samtliga elever i grundskolan. Denna utveckling ställer krav på lärare när det gäller dokumentation och tydliga redskap i bedömningen av elevernas kunskap. Det ställer också krav på lärares sätt att kommunicera detta skriftligt i underlag och omdömen till elever och föräldrar.

Det finns idag ett stort intresse för frågan om lärares professionalism. Vad detta innebär finns det många åsikter om, bland annat talar man om att lärare saknar en gemensam vetenskaplig grund. Joakim Eriksson talar om att en sammansatt kunskap, en egen diskurs måste skapas.² Gunnel Colnerud och Kjell Granström menar att professionalisering handlar om vetenskaplig och yrkesmässig kompetens. Som en del av denna utveckling förutsätts att lärare utvecklar ett yrkesspråk, vilket innebär att de delar tankestrukturer och teoretiska modeller för den praktiska verksamheten.³ Ett gemensamt språk anses underlätta kommunikationen mellan olika parter.

Med bakgrund av denna diskussion är det intressant att studera hur lärare faktiskt uttrycker sig i skriftlig dokumentation. Denna uppsats kommer att studera hur lärare uttrycker sig i skriftliga omdömen, vad de väljer att ta upp och i vilken mån det lärarna skriver förhåller sig till målen i läroplanen.

---

¹ Alexandersson, *Styrning på villovägar* s.17

² Eriksson, *Vem styr skolan?* ur *Styrning på villovägar* s.165

³ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s.126-127

2 Bakgrund

2.1 Det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet

I och med att den nuvarande läroplanen infördes 1994 kom även ett nytt betygssystem som skilde sig från det tidigare relativa betygssystemet genom att vara mål- och kunskapsrelaterat. Förändringen från att elever bedömdes i relation till varandra till att bedömas efter uppsatta kunskapsmål, innebar en förändring av skolans verksamhet och lärarnas uppdrag. Det relativa systemet utgick från att en viss procent av eleverna skulle ha ett visst betyg i en klass, och det ansågs därför inte vara särskilt rättvisande om elevens faktiska kunskap. I det nuvarande betygssystemet bedöms eleverna utifrån uppsatta mål och kriterier i de olika ämnena och graderas i betygsgraderna ”godkänd” (G), ”väl godkänd” (VG) och ”mycket väl godkänd” (MVG). Kritiker har dock menat att det nuvarande systemet inte heller fungerar rättvist eftersom målen och kriterierna tolkas olika av olika lärare.⁴ Läroplanen består av mål att sträva mot samt mål att uppnå inom de olika ämnena, där det anges vad som krävs för de olika betygen. Pedagogikprofessor Ulf Lundgren menar att det finns en motsättning mellan kunskapssynen i nuvarande läroplan och kunskapssynen i betygssystemet. Han anser att den förra grundar sig på att kunskap utvecklas i olika takt och på olika sätt i skikt, medan den senare har en hierarkisk kunskapssyn där fakta utvecklas till förståelse.⁵

I boken *Kunskap och betyg* skriver Göran Linde att lärare verkar ha haft svårt att förstå den nya kvalitativa bestämningarna av betygsstegens innebörd och att många lärare har efterlyst ökad klarhet i innebörden av betygssystemen och vägledning vid betygssättning.⁶ Linde nämner också den svårighet som det innebär att språkligt uttrycka betygs-kriterier. Han sammanfattar problematiken på följande sätt:

Ju mer generella och giltiga för fler ämnen betygs-kriterierna är, desto bättre ansluter de till deltagande målstyrning. Men ju mer generella de är, desto mindre vägledning ger de för den enskilde lärarens tolkning och stöd för betygssättning.⁷

---

⁴ Wermeling, *Betyg och bedömning del 3* s.1

⁵ Wermeling, *Betyg och bedömning del 3* s.1

⁶ Linde, *Kunskap och betyg* s.89

⁷ Linde, *Kunskap och betyg* s.90

Linde diskuterar hur lärare kan arbeta för att utveckla bedömning för betygsättning och nämner lärarnas språk i detta sammanhang:

Lärarnas språk kommer att innehålla kunskapsrelaterade verb, berömmande adjektiv och adverb och termer relaterade till ämneskunskaper. Lärarnas tankeformer och språk kan ge ingångar till arbetet med att utveckla preciseringarna av skilda kvaliteters innebörder såsom de uppfattas och förstås av lärare.⁸

Ingrid Carlgren skriver i sin artikel i boken *Att döma eller bedöma* om betygssystemen som inte enbart tekniska konstruktioner, utan även sociala konstruktioner där tankar om vad betyg är och hur man ser på kunskap och människan speglas i formuleringarna.⁹ Hon pekar på hur betygssystemet ofta samspelar med utbildningssystemet och resten av samhällsutvecklingen, och ger exempel på hur det relativa betygssystemet speglade den tidens tilltro till objektiva mätsystem i form av t.ex. nationella prov och normskolor. Dagens betygssystem, menar hon, ger istället uttryck för en tilltro till det subjektiva professionella omdömet.¹⁰ Genom att det nya betygssystemet förutsätter ett verksamt professionellt omdöme ställer det högre krav på lärare att inte bara sätta betyg utan också diskutera grunden för sin bedömning med elever, föräldrar och andra lärare. Att formulera tydliga krav och synliga bedömningsgrunder blir då viktigt.¹¹ Det innebär även att synligheten och insynen rörande bedömningen ökar, vilket gör att eleven får ökade möjligheter att få grepp om och förstå sitt eget lärande.¹²

2.2 Utvecklingssamtal och skriftliga omdömen

I Lpo94 (Läroplanen för de obligatoriska skolförmer från 1994) står det:

Läraren skall

- samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling.¹³

I samband med den nya läroplanen infördes även obligatoriska utvecklingssamtal.

Utvecklingssamtalen ska hållas mellan elev, lärare och föräldrar och äga rum minst en gång per termin. Enligt Skolverkets kommentarer från år 2000 ska det vara ett ömsesidigt samtal

---

⁸ Linde, *Kunskap och betyg* s.123

⁹ Carlgren, *Att bedöma eller döma* s.15

¹⁰ Carlgren, *Att bedöma eller döma* s.16

¹¹ Carlgren, *Att bedöma eller döma* s.17

¹² Carlgren, *Att bedöma eller döma* s.25

¹³ Utbildningsdepartementet, *Lpo 94*

byggt på förtroende, samtidigt som det ska vara en kontroll av vad som fungerar och inte fungerar och framtidssyftande genom att man lägger upp en plan för elevens utvecklingsmål.¹⁴ Utvecklingssamtalet ska ses som ett komplement till betygssättningen och de tjänar olika behov. Det står vidare att:

Varje utvecklingssamtal ska vara väl förberett av både lärare, elev och föräldrar. Det ska ge tydliga besked om elevernas studieresultat i förhållande till krav och mål i läroplan och kursplaner. Det ska också ge en tydlig bild av elevens sociala utveckling. Om en elev riskerar att inte bli godkänd i ett eller flera ämnen ska både elev och föräldrar få reda på det på ett så tidigt stadium som möjligt.¹⁵

Tidigare användes begreppet *skriftligt omdöme* i skolverkets skrifter som något som gavs när en elev inte hade fått betyg i ett ämne, som en beskrivning av vilka kunskaper eleven hade och en förklaring varför eleven inte hade fått något betyg.¹⁶ I och med förslaget om obligatoriska skriftliga omdömen används begreppet på ett nytt sätt. I regeringens departementspremeria från 2008 står det att:

Det betygssystem som finns i dag har tillsammans med utvecklingssamtalet och den framåtsyftande individuella utvecklingsplanen en viktig funktion, men det ger inte tillräcklig information om elevernas kunskapsutveckling i de tidigare årskurserna. Den information om elevens skolgång som ges i samband med utvecklingssamtalet upplevs ofta som otydlig. Ett sätt att öka tydligheten är att lärarna får möjlighet att uttrycka sig i mer betygsliknande former genom skriftliga omdömen som en del av den individuella utvecklingsplanen.¹⁷

---

¹⁴ Skolverket, *Utvecklingssamtal och skriftlig information* s.2

¹⁵ Skolverket, *Allmänna råd och kommentarer, Den individuella utvecklingsplanen* s.3

¹⁶ Skolverket, *Utvecklingssamtal och skriftlig information* s.3-4

¹⁷ Utbildningsdepartementet, *En individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen* s.4

2.3 Individuell Utvecklingsplan (IUP)

Från och med år 2006 finns beslut om att alla elever i grundskolan ska ha en egen utvecklingsplan, en så kallad individuell utvecklingsplan. Den upprättas av lärare, elev och vårdnadshavare på utvecklingssamtalet och meningen är att den ”konkret beskriver vilka insatser som ska göras av skolan och vilka insatser som eleven och vårdnadshavaren kan göra för att eleven ska ha framgång i skolarbetet”.¹⁸ Ur 7 kap. 2 § i grundskoleförordningen:

Läraren skall fortlöpande informera eleven och elevens vårdnadshavare om elevens skolgång. Minst en gång varje termin skall läraren, eleven och elevens vårdnadshavare samtala om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas (utvecklingssamtal). Vid utvecklingssamtalet skall läraren i en framåtsyftande individuell utvecklingsplan skriftligt sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven skall nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna. Utvecklingsplanen kan även innehålla överenskommelser mellan lärare, elev och vårdnadshavare. Informationen vid utvecklingssamtalet bör grunda sig på en utvärdering av elevens utveckling i förhållande till målen i läroplanen och kursplanerna.¹⁹

På många skolor har man utvecklat ett gemensamt underlag för den individuella utvecklingsplanen. I Skolverkets allmänna råd för individuella utvecklingsplaner står det att skolan ska ”utveckla och använda ett gemensamt och sakligt språk i dokumentationen” och ”ha gemensamma rutiner och former för dokumentation av elevernas utveckling och lärande.”²⁰

2.4 Forskning om skriftlig dokumentation och lärares språk

Ingela Elfström presenterar i boken *Varför individuella utvecklingsplaner* en undersökning av användandet av individuella utvecklingsplaner i förskolan och skolan. På de skolor hon har studerat hade införandet av individuella utvecklingsplaner inneburit diskussioner bland personalen om hur man skulle skriva eller formulera sig i blanketterna. Det som skrivs kan tolkas på olika sätt, både av elever, föräldrar och inom en personalgrupp. Bland personalen

---

¹⁸ Skolverket, *Allmänna råd och kommentarer - Den Individuella utvecklingsplanen* s.13

¹⁹ Skolverket, *Allmänna råd och kommentarer - Den Individuella utvecklingsplanen* s.8

²⁰ Skolverket, *Allmänna råd och kommentarer - Den Individuella utvecklingsplanen* s.10

efterlystes ett gemensamt språk.²¹ Samtidigt menar Elfström att en mall inte nödvändigtvis gör arbetet mer objektivt, eftersom de är skapade i ett sammanhang och bär på värderingar och teorier.²² Elfström pekar också på hur dokumenten är utformade och i vilken mån de är kopplade till läroplanen, och till stor del fann hon att läroplanen varit grund för utformandet av materialet, men att det fanns underlag baserat på andra teorier, som exempelvis utvecklingspsykologi, som lärarna inte alltid var medvetna om.²³ Samtidigt menar flera lärare i hennes undersökning att arbete med utvecklingsplaner inte bara är till för eleverna eller föräldrarna utan också ”gör deras arbete och kompetens mera synlig och ökar yrkets professionalisering”.²⁴

Gunnel Colnerud och Kjell Granström skriver i *Respekt för läraryrket* om lärarens yrkesspråk. De menar att graden av specialiserat yrkesspråk beror på i vilken mån språket är ett viktigt arbetsredskap inom yrket, och i vilken grad yrket förutsätter samarbete med andra människor.²⁵ Yrkesspråk skiljer sig från begreppet fackspråk i det att det inte bara använder termer och begrepp utan yrkesspråket innehåller även modeller och gemensamma antaganden om den praktik eller verklighet som de fungerar i.²⁶ Språket kan även spela en viktig roll för att förklara syfte och tillvägagångssätt i det egna arbetet och vara ett redskap som gör det möjligt att förklara och diskutera praktiken på ett distanserat sätt.²⁷ Colnerud och Granström beskriver att lärare ofta är dåligt rustade för de administrativa delarna av sitt arbete och att de upplever direkta svårigheter att i ord och skrift formulera handlingsstrategier.²⁸ Deras egen studie av lärares språk i projektansökningar visar att lärare främst formulerar sig med hjälp av ett pseudometaspråk, dvs. ett språk som är en blandning av ett vardagligt språk med inslag av begrepp och termer. Det språk som används kopplar de till graden av reflekterat språk och de drar slutsatsen att lärarna inte beskriver sin verksamhet som att vilja nå vissa mål utan som att genomföra en viss verksamhet.²⁹ Författarna förespråkar en yrkesmässig utveckling bland lärare där de utvecklar strukturer och förklaringsmodeller för att bättre förstå både sitt eget och elevernas lärande.³⁰ Lärares tillgång och användning av ett yrkesspråk eller *metaspråk* är en förutsättning för att tolka, förstå och använda sig av erfarenheter som görs i

---

²¹ Elfström, *Varför individuella utvecklingsplaner?* s.26

²² Elfström, *Varför individuella utvecklingsplaner?* s.131

²³ Elfström, *Varför individuella utvecklingsplaner?* s.30-31

²⁴ Elfström, *Varför individuella utvecklingsplaner?* s.74

²⁵ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s. 41

²⁶ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s. 44

²⁷ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s.43

²⁸ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s.125

²⁹ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s.60

³⁰ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s.9

yrkesutövandet. De anser även att yrkesspråket är en nödvändighet för att yrkesutövarna ska kunna fullgöra sina uppgifter och utveckla den egna professionen.³¹

Mikael Alexandersson skriver i *Styrning på villovägar* om språk och reflektion. Språket gör det möjligt för människan att reflektera och tänka och är en förutsättning för att kunna skapa begrepp, uppfatta problem och lösa dem.³² Gemensamma begrepp ger mening och sammanhang och gör det möjligt att generalisera och jämföra. Alexandersson hänvisar bland annat till Dewey som ansåg att begrepp är grunden för att uppnå förståelse och skapa mening i tillvaron.³³

2.5 Forskning om skriftliga omdömen

Johan Hofvandal har i sin studie av inspelade utvecklings- eller tidigare kvartssamtal bl.a. kommit fram till att det skriftliga underlaget från lärare ofta är alltför kortfattat och vagt formulerat för att ge elev och föräldrar tydlig information om elevens kunskapsutveckling.³⁴ Han fann också att det fanns en hierarki mellan ämnen och att mindre viktiga ämnen ofta behandlades därefter både i det skriftliga underlaget och i samtalstid.³⁵ En annan slutsats var att bedömningarna i stor utsträckning gällde elevens beteende och personlighet framför konkreta kunskaper i ämnet. Av flera återkommande bedömningar som innehöll beskrivningar som *positiv*, *pigg* och *bra attityd* kunde man inte av enbart kommentaren avläsa vilket ämne det handlade om.³⁶

I en artikel i Lärarnas tidning presenteras en undersökning bland rektorer om skriftliga omdömen, och den visar att 343 av 350 rektorer inte anser att det räcker med en siffra eller ett betyg i de skriftliga omdömena. De flesta som svarat anger att de kommer att använda någon form av beskrivning i form av måluppfyllelse. I artikeln beskrivs även hur lärare arbetar med att utforma de skriftliga omdömena och det nämns att man på flera håll använder färdiga matriser. En intervjuad lärare beskriver fördelarna med att de är färdigformulerade med att ”lärarnas bedömningar får ett gemensamt språk”.³⁷

---

³¹ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s.126

³² Alexandersson, *Styrning på villovägar* s.28

³³ Alexandersson, *Styrning på villovägar* s.28-29

³⁴ Hofvandal, *Relato refero: "positiv, pigg och bra attityd"* s.12

³⁵ Hofvandal, *Relato refero: "positiv, pigg och bra attityd"* s.12

³⁶ Hofvandal, *Relato refero: "positiv, pigg och bra attityd"* s.13

³⁷ Rudhe, *Rektorer nobbar siffror i omdömen*

Lars Jennfors har i sin magisteruppsats studerat lärares skriftliga underlag inför utvecklingssamtalen med fokus på lärares språk. Han har även studerat omdömena utifrån i vilken utsträckning de stödjer och utvecklar elevens sociala och kunskapsmässiga utveckling. Resultatet av studien är att en stor del av kommentarerna består av beröm och framåtsyftande uppmaningar. Något som även visar sig i studien är att det inte finns någon gemensam struktur vad det gäller ordval, omfång och disposition i lärarnas omdömen.³⁸

AnnaCarin Lundegårdh och Anne-Lie Löfblad har i sitt examensarbete studerat språk och innehåll i lärares skriftliga dokumentation inför utvecklingssamtal. De har bland annat undersökt materialet utifrån den språkliga nivå som lärare använder och kommit fram till att lärare i stor utsträckning använder ett vardagligt språk i omdömena.³⁹

---

³⁸ Jennfors, *Vad skriver lärarna i omdömena till utvecklingssamtalen?* s.3

³⁹ Lundegård, Löfblad, *Trevlig kille! Jobbar bra! Fortsätt så!* s.2

3 Syfte, frågeställningar och teori

3.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att studera vad några lärare skriver i skriftliga omdömen för elever i de äldre åldrarna i grundskolan. Studien ska undersöka vad de skriftliga omdömena innehåller och hur detta förhåller sig till målen i läroplanen och hur tydligt dessa mål är uttryckta. Studien ska även undersöka nivån på språket som används för att förmedla omdömena.

3.2 Frågeställningar

De frågeställningar som jag utgår från i studien är:

- Vad skriver lärarna i de skriftliga omdömena?
- Hur förhåller sig det de skriver till målen i läroplanen?
- Vilket språk använder de?

3.3 Teoretiskt sammanhang

Studien av skriftliga omdömen kommer delvis att förhålla sig till de riktlinjer som finns för bedömning och skriftliga omdömen som presenterades tidigare. Den kommer också att utgå från den diskussion om ett gemensamt språk som framkommer i forskningen och i synnerhet Colnerud och Granströms definition av yrkesspråk. Colnerud och Granström menar att graden av specialiserat yrkesspråk beror på hur viktigt språket är som arbetsredskap och behovet av samarbete med andra.⁴⁰ En skillnad mellan ett reflekterat och ett oreflekterat användande av språket kan sägas vara mängden av metaspråkliga inslag enligt dem. Det språk som avses är inte det språk som används i undervisningen utan språket som används i planering och problemlösning. Metaspråkets funktion i yrkesutövandet är att kommunicera något om praktiken, som att exempelvis beskriva ett förhållande, utreda ett problem, föreslå lösningar, instruera och ge direktiv.⁴¹ Professionella yrkesgrupper kännetecknas av att de har ett

---

⁴⁰ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s.41

⁴¹ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s.45

gemensamt och utvecklat yrkesspråk som hjälper dem att tala om den gemensamma praktiken.⁴²

I denna studie av lärares språk i skriftliga omdömen fungerar omdömena inte enbart som en kommunikation mellan yrkesutövarna utan är även en kommunikation riktad till elever och föräldrar. Det gör att frågan om ett yrkesspråk kan ifrågasättas i detta sammanhang. Däremot är det skriftliga omdömet uppgift att kommunicera en beskrivning av ett förhållande, i detta fall elevens skolutveckling, samt ge förslag på handlingar rörande elevens utveckling. För att studera lärarnas språk i omdömena känns det därför ändå relevant att använda den modell som Colnerud och Granström har för att beskriva graden av yrkesspråk. I den ingår begreppen *metaspråk*, *pseudometaspråk* och *vardagsspråk*.⁴³

3.3.1 Definitioner och begrepp

Metaspråk

Metaspråket är ett mer reflekterat användande av språket och innebär att språket fungerar som förmedling av hypoteser, teorier och modeller inom exempelvis yrkespraktiken. Metaspråket gör det möjligt med teoretiska beskrivningar av verkligheten och hjälper yrkesutövarna att kommunicera med varandra om praktiken på en metanivå.⁴⁴

Vardagsspråk

Vardagsspråket utgår från konkreta händelser och känslor. Det är det spontana språket som man använder för att oflekterat meddela sig med andra, och innehåller ofta konkreta begrepp, känslor och upplevelser.⁴⁵

Blandspråk

Pseudometaspråk, eller blandspråk som jag väljer att benämna det i denna studie, är en blandning av metaspråk och vardagligt språk. Det finns en abstrakt nivå i form av fackord och termer men de blandas med ett vardagligt språk.⁴⁶

---

⁴² Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s.48

⁴³ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s.45-50

⁴⁴ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s. 45

⁴⁵ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s. 45

⁴⁶ Colnerud, Granström, *Respekt för läraryrket* s. 49

4 Metod och avgränsningar

4:1 Metod

För att undersöka mitt ämnesområde kommer jag att använda mig av kvalitativ metod som består av en innehållsanalys av ett underlag med skriftliga omdömen. Bengt Starrin skriver i *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* att den kvalitativa analysens syftar till att upptäcka företeelser, egenskaper och innebörder i det man undersöker. Det handlar om att upptäcka variationer eller strukturer och processer.⁴⁷

För att undersöka vad lärarna skriver i de skriftliga omdömena kommer jag att ordna omdömena i olika kategorier för att skapa en överblick av innehållet och i vilken utsträckning en viss företeelse förekommer. Till att börja med sorteras fraser i kategorier som rör innehållet utifrån vad lärarna tar upp i omdömena. Kategorierna är mina egna och har gjorts efter att jag har skaffat mig en överblick av innehållet. En annan kategoriuppdelning handlar om hur tydligt lärarna uttrycker sig, och sedan görs även kategorier utifrån vilket språk lärarna använder och utgår från Colnerud och Granströms definitioner av lärares yrkesspråk. Det kommer att bli både en kvalitativ indelning av fraser utifrån innehåll och språk, och även en kvantitativ uppställning för att lättare få en överblick av materialet. I vissa delar av undersökningen studeras underlagen från skola A för sig och från skola B för sig av praktiska skäl eftersom de är olika utformade.

Även om jag för att ordna materialet i kategorier använder mig av olika kriterier, så är det ändå jag som gör bedömningen av lärarnas text. Det innebär att det blir en till viss del subjektiv bedömning, men jag kommer att presentera mitt sätt att kategorisera fraser genom att ge exempel ur underlaget.

4:2 Material och avgränsningar

På grund av nödvändigheten att begränsa omfattningen kommer denna studie undersöka underlag i form av skriftliga omdömen från en klass 8 och en klass 6 på två olika skolor. Skolorna, som kallas skola A och skola B, ligger i olika delar av samma kommun och valdes för att lärarna var positiva till att medverka. Jag kontaktade en annan skola i samma kommun som avböjde att delta.

---

⁴⁷ Starrin, Svensson, *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* s. 28

Materialet från skola A kommer från en årskurs 8 som består av en grupp på 15 elever, 10 pojkar och 5 flickor. Begränsningen känns motiverad på grund av att materialet är ganska omfattande per elev. Jag har även begränsat mig till att studera underlaget i fyra ämnen: Svenska, matematik, engelska och So. Urvalet har gjorts med hänsyn till att underlaget i dessa ämnen är jämnt representerat och för att även här begränsa omfånget av studien. Sammanlagt består materialet från skola A av 60 bedömningar gjorda av 5 olika lärare. Materialet som kommer från skola B består av omdömen i So för 13 elever i årskurs 6 från en lärare.

4.2.1 Övriga avgränsningar

Jag kommer som nämnts tidigare att begränsa mig till att studera de skriftliga omdömena utifrån vad lärarna tar upp, och i relation till målen som finns uttryckta i läroplanen, och därmed se hur tydligt målen är uttryckta i omdömena. Studien undersöker även språket som lärarna använder sig av i omdömena. Det innebär att jag koncentrerar mig på texten och utesluter att studera omdömena ur lärarnas, elevernas eller föräldrarnas perspektiv. Efter att ha studerat det ursprungliga materialet som även bestod av individuella utvecklingsplaner, har jag valt att i studien endast koncentrera mig på underlaget till de individuella utvecklingsplanerna, eller omdömena. Jag har även valt att inte studera de åtgärdsprogram som upprättas när en elev riskerar att inte nå godkänt inom ett ämne. Även om jag redovisar hur omdömena är utformade i sin helhet, har jag avgränsat mig till att närmare studera lärarnas beskrivningar i egna ord, och utelämnat delarna som består av matriser.

5 Undersökningen

Nedan presenteras resultatet av undersökningen av de skriftliga omdömena. Inledningsvis görs en kort presentation av de skriftliga underlagen från skolorna. Sedan redovisas studien av innehållet i omdömena som kommer att presenteras i kvantitativa uppställningar för att ge en bättre överblick. Sedan redovisas studien av i vilken utsträckning det skrivna förhåller sig till målen i läroplanen och hur tydligt dessa uttrycks, samt slutligen studien av den språkliga nivån i omdömena.

5.1 Beskrivning av underlaget från skolorna

Materialet från skola A, som kallas *Underlag för individuell utvecklingsplan*, består till att börja med av en ruta för *betygsprognos* och sedan en större ruta som heter *Nuläge, fortsatt utveckling och prognos*. Det finns sedan en matris med rutor att kryssa i där läraren bedömer eleven utifrån om denne:

- arbetar självständigt
- kan ta instruktion i grupp
- deltar aktivt
- kommer väl förberedd
- kan samarbeta
- visar hänsyn
- passar tider

Det finns ett rutsystem med fyra svarsalternativ som består av ja, oftast, sällan eller nej. Det finns plats för elevens och lärares kommentarer och underst på bladet finns en ruta för förälderns kommentar. Underlaget ska signeras av förälder och lämnas till läraren inför utvecklingssamtalet.

Eftersom man använder samma material på skolan fyller samtliga lärare i en betygsprognos samt graderar elevens sociala förmågor och hur eleven sköter sitt arbete i form av kryssfrågorna. Det som jag funnit mer intressant att fokusera på i den fortsatta studien är den ruta där läraren ska göra en beskrivning av *nuläge, fortsatt utveckling och prognos*.

(Se bilaga 2)

Materialet från skola B heter *Omdöme i samhällskunskap* och inleds med en kursbeskrivning som är identisk på alla omdömena. Den beskriver de moment som undervisningen innehåller tillsammans med mål från läroplanen. Sedan finns en del som innehåller en beskrivning av vad eleven visat för färdigheter i ämnet. Den sista delen är en lista med 13 punkter som utgörs av olika mål för betyget godkänt i ämnet, där det finns tre olika variabler där läraren sätter ett kryss: *är på väg, når målet* och *når över målet*. (Se bilaga 1)

Exempel på mål är:

- veta hur elevdemokratien fungerar
- kunna förklara vad demokrati är
- känna till syftet med reklam och med vilka medel man försöker påverka
- delta aktivt i samtal och diskussioner
- vara beredd att lyssna på andra och visa respekt

Omdömena är olika utformade men på båda skolor finns utrymme för läraren att lämna en beskrivning av eleven i form av egen text. I materialet finns också matriser där eleven värderas utifrån olika aspekter eller mål. På skola A handlar det om social förmåga och förmåga att sköta sitt arbete i relation till regler och klasskamrater, och på skola B finns liknande punkter samt mål relaterade till ämnesinnehåll och ämneskunskaper. I omdömet från skola B finns en utförlig kursbeskrivning och beskrivning av målen för undervisningen. I omdömet från skola A finns en betygsprognos och plats för elevens och föräldrarnas kommentarer.

5.2 Vad skriver lärarna?

I detta moment har jag studerat den del av omdömena där läraren uttrycker sig med egna ord. I underlaget från skola A heter det *nuläge, fortsatt utveckling och prognos* och från skola B kursbeskrivningen och den del där läraren beskriver elevens skolutveckling. Studien visar vad lärare skriver om och tar upp i de skriftliga omdömena.

5.2.1 Kategorisering

För att kunna få en överblick av textens innehåll har jag till att börja med strukturerat upp innehållet genom att sortera fraser efter olika kategorier. Fraserna har delats upp i följande grupper:

- Beskrivning av undervisningen
- Beskrivning av elevens insats och färdigheter
- Hänvisningar till uttryckta mål i läroplanen
- Hänvisning till resultat
- Uppmaningar
- Beröm och uppmuntran
- Kritik
- Övrigt

Meningar eller fraser som kategoriserades som *beskrivningar av undervisningen* redogjorde på något sätt vad undervisningen i ämnet innehållit för moment och kunde se ut som följande: *”Under vårterminen har vi arbetat med section 4 och 5, börjat med Nya Zeeland och Australien som vi kommer att avsluta v.36 och gjort en diagnos där jag testade elevernas läs - och hörförståelse.”*

Ett annat exempel:

”Under vårterminen i 7:an har vi arbetat med läsning och läsförståelse, ordspråk och tidningstexter.”

Beskrivningar av elevens insats och färdigheter kunde se väldigt olika ut. Ibland talade de om på vilken betygsnivå som eleven höll sig eller vilka mål som eleven hade uppnått. De kunde även beskriva elevens sätt att arbeta och utföra sina uppgifter. Några exempel såg ut så här: *”Du har redovisat dina skriftliga uppgifter och klarat det bra”, ”Du är mycket säker på G-nivå”* eller *”Du har ett demokratiskt arbetssätt”*

Jag sorterade ut de fraser som var *hänvisningar till uttryckta mål i läroplanen* eller använde läroplanernas språk, och de kunde se ut så här:

”Genom arbetet med ”x” har du visat god läsförståelse och att du kan skriva olika sorters texter.” eller *”Du har lätt att uttrycka dig både i tal och skrift”*

De fraser som talade om hur eleven skrev på proven eller vilket betyg deras arbeten gett kategoriserades som *hänvisningar till resultat*:

”Bra resultat på inlämningsuppgifter” eller *”Har fått VG på några arbeten, G på några.”*

Uppmaningar kallades alla fraser som var uppmanande eller gav förslag på något som eleven skulle göra, ibland för att nå ett visst betyg:

”Satsa på fördjupningar så att du når de högre målen”, ”Det är viktigt att du lägger ner mer tid på ämnet för att du ska få ett godkänt betyg” eller *”Jag vill att du tränar på att uttrycka en egen åsikt när den efterfrågas”*

Kategorin *beröm och uppmuntran* innehöll kommentarer som fungerade som ett positivt tillägg till en beskrivning av läget:

”Bra jobbat”, ”Mycket bra att du är så flitig med inlämningar av kluringar, utmaningar mm.” eller *”Jag tycker att det ska bli roligt att följa din utveckling”*

Kategorin *kritik* var det som uppfattas negativt och bestod ofta av lärares påpekanden om något som eleven *inte* gjorde:

”Vill inte alltid skriva så mycket vilket drar ner resultatet på inlämningsuppgifter.” eller *”Du har inte gjort din muntliga redovisning av tidningstexter”*

Kategorin *övrigt* innehöll fraser som inte riktigt passade i de andra kategorierna.

5.2.2 Resultat av kvantitativ uppställning

Eftersom underlagen på de olika skolorna såg olika ut kändes det relevant att redovisa dem var för sig i det första momentet. Jag är inte ute efter att jämföra skolorna utan att få en överskådlig bild av innehållet i omdömena.

Underlaget från skola A bestod av 60 underlag med 210 fraser och innehållet är uppdelat efter antal i varje kategori:

- Uppmaningar 37 % (78st)
- Beskrivning av eleven insats och färdigheter 30 % (63st)
- Beskrivningar av undervisningen 7 % (15st)
- Beröm och uppmuntran 7 % (15st)
- Kritik 7 % (15st)
- Hänvisningar till resultat 6 % (12st)
- Hänvisningar till uttryckta mål 4 % (8st)
- Övrigt 2 % (4st)

Underlaget från skola B bestod av 13 underlag med 234 fraser och innehållet är uppdelat efter antal i varje kategori:

- Beskrivning av elevens insats och färdigheter 29 % (68st)
- Beskrivning av undervisningen 27 % (65st)
- Hänvisningar till uttryckta mål 27 % (65st)
- Uppmaningar 7 % (17st)
- Beröm och uppmuntran 6 % (14st)
- Kritik 2 % (5st)
- Hänvisningar till resultat 0 %
- Övrigt 0 %

Sammanfattning

Av resultaten kan man se att en stor del av omdömena ägnas åt att beskriva elevens insatser och färdigheter. Dessa beskrivs ganska kortfattat och på olika sätt av lärare vilket kommer att visas mer ingående senare. Beskrivning av undervisningen och hänvisningar till målen finns i större utsträckning i materialet från skola B, och på skola A finns flest uppmaningar till eleven. Samtidigt ser omdömena olika ut innehållsmässigt mellan de olika lärarna på skola A, både i vad man tar upp och betonar.

5.3 Hur förhåller sig det skrivna till läroplanen?

I detta avsnitt redovisas i vilken utsträckning de skriftliga underlagen förhåller sig till läroplanen och hur tydligt lärarna uttrycker detta i texten. I skolverkets uppmaningar som nämnts tidigare står det att *”utvecklingssamtalet ska ge tydliga besked om elevernas studieresultat i förhållande till krav och mål i läroplan och kursplaner”*.⁴⁸ Tydlighet är ju inte helt enkelt att definiera och kan vara subjektivt och hänga ihop med den förståelse som läsaren har om det som tas upp. För att studera hur lärare uttrycker sig i förhållande till målen har jag utgått från att *tydlighet* i detta fall ska innebära att man som utomstående läsare förstår vad som hänvisas till. Jag har delat in omdömena i meningar och sorterat dem i tre olika kategorier:

- Kategori 1: läraren uttrycker sig tydligt om färdigheter och relaterar till mål
- Kategori 2: läraren uttrycker sig en aning otydligt men hänvisar till konkreta moment eller betygsnivå
- Kategori 3: läraren uttrycker sig otydligt

Exempel på den första kategorin är: *”Du har ett demokratiskt arbetssätt; du tänker på vad du säger, lyssnar in och respekterar andra.”*

Exempel på andra kategorin är: *”Du är säker på grunderna och du tycker om problemlösning”*

Exempel på kategori tre: *”Har hittills visat en tendens att ta i lite snävt, ibland.”*

Resultat från skola A:

- Kategori 1: 8 %
- Kategori 2: 62 %
- Kategori 3: 30 %

I materialet från skola B har jag undersökt elevbeskrivningen i de 13 omdömena utifrån samma kategorier.

---

⁴⁸ Skolverket *Allmänna råd och kommentarer, Den individuella utvecklingsplanen* s.3

Resultatet från skola B:

- Kategori 1: 25 %
- Kategori 2: 75 %
- Kategori 3: 0 %

Sammanfattning

Som tidigare nämnts så är det svårt att göra definitiva avgränsningar mellan olika sätt att uttrycka sig men jag har försökt att utgå från en tydlig eller otydlig formulering i relation till läroplanen eller kursplanens mål som kan förstås av mig som utomstående läsare. Med utomstående läsare menar jag att man inte är läraren eller eleven, även om olika läsare självklart har olika förkunskaper om målen för undervisningen. Resultatet kan sammanfattas i att den största delen av omdömena består av en aning otydliga beskrivningar av elevens insats eller färdigheter men att läraren hänvisar till konkreta moment eller utifrån vilken betygsnivå eleven är på. Eftersom läraren i skola B använder flera standardiserade meningar så är texten genomgående tydlig vad gäller praktiska moment eller vad som syftas till, vilket förklarar resultatet i kategori 3.

5.4 Lärarnas språk

Detta avsnitt redovisar resultatet av vilket språk lärarna använder i de skriftliga omdömena. Jag har studerat detta utifrån vem läraren vänder sig till i texten och vilken språklig nivå som används i texten.

5.4.1 Vem vänder sig läraren till?

Till att börja med konstaterades att mottagaren för samtliga underlag oftast var ett *du*, att texten oftast var riktad till eleven själv. Exempel ur materialet:

”Du har kapacitet att höja ditt betyg på sikt om du fortsätter att arbeta målmedvetet.”

Ibland används både andra och tredje form i direkt anslutning till varandra:

”Skriver oftast bra, kan nå målen för VG om han satsar på det. Satsa på att nå målen för VG” och *”Skriver mycket bra och visar att du förstår vad som krävs för att nå MVG”*

Vissa fraser kunde vara neutrala:

”Arbetar för de grundläggande färdigheterna”

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man säga att den som tilltalas i omdömena nästan uteslutande är eleven. Endast i några få undantag finns ingen uttalad mottagare eller att eleven omtalas i tredje person. I de fall då texten inte var direkt riktad till eleven handlade det oftast om en allmän beskrivning av undervisningen.

5.4.2 Språklig nivå

För att studera språkets nivå i de skriftliga omdömena användes Colneruds och Granströms termer *vardagligt språk*, *blandspråk* och *metaspråk*. Här nöjer jag mig med att ge en sammanfattning över i vilken utsträckning de olika nivåerna används. Detta eftersom samma lärare oftast använder ett likartat språk i samtliga sina omdömen.

Mycket text i omdömena är skrivna på ett *vardagligt språk*, särskilt det som är skrivet i du - form och riktat till eleven. Exempel på vardagsspråk i omdömena är:

"Du har ju fattat vad du behöver för att nå riktigt långt", "Du har säkert mycket tankar och idéer att komma med" eller *"Arbetar och skriver bra"*

Exempel på *blandspråk* som också är också mycket förekommande:

"Bli gärna mer muntligt aktiv" och *"Du behöver bli mer kommunikativ"*

Det är svårt att säga om det i omdömena finns något som kan kallas *metaspråk*, men i målbeskrivningarna i underlaget från skola B finns det exempelvis uttryck:

"Viktigt har det varit att se om du som elev kan ta ställning utifrån personlig erfarenhet och egen kunskap."

Samtidigt som läraren skriver med ett vardagligt språk riktat till eleven kan man ibland se ganska avancerade ord i meningarna, som t.ex. *kapacitet*, *förutsättning* och *kommunikativ*, vilket gör att läraren har höga förväntningar på elevens förmåga att förstå betydelsen av dessa ord.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man säga att ett vardagligt språk dominerar i omdömena, men att det också används mycket termer och begrepp som tillsammans med vardagligt språk bildar ett blandspråk. Metaspråket är ovanligt och finns oftast i målbeskrivningar eller hänvisningar till mål. I materialet kan man finna att några lärare använder samma formuleringar genomgående vilket tyder på att läraren antingen är bekväm och vill spara på uttrycken eller har en avsikt att använda ett likartat språk i alla omdömen. En lärare har dessutom samma disposition i samtliga omdömen.

5.5 Sammanfattning av resultat

Jag har studerat skriftliga omdömen inför utvecklingssamtal från två skolor. Underlaget har bestått av 60 omdömen från skola A och 13 omdömen från skola B. Omdömena från skolorna är olika utformade och betonar olika saker, men de avser enligt min bedömning att ge en beskrivning av elevens insats, resultat, kunskapsutveckling och sociala utveckling. Vissa delar av omdömena är utformade som matriser med färdiga formuleringar där läraren kryssar i den ruta som bäst beskriver eleven.

Vad skriver lärarna?

I studien har jag studerat lärarnas egna formuleringar och kategoriserat fraser i olika kategorier och funnit att omdömena innehållsmässigt består till stor del av kortfattade beskrivningar av elevens insats och färdigheter och uppmaningar till eleven. En del lärare hänvisar enbart till betygsnivåer, medan någon lämnar mer utförliga beskrivningar av kursens innehåll och mål. Resultatet visar att lärare använder olika sätt att uttrycka sig på och betonar olika saker i de skriftliga omdömena

Hur förhåller sig det skrivna till målen i läroplanen?

Jag har även studerat hur tydligt lärarna uttrycker sig i omdömena och funnit att det vanligaste är att lärare uttrycker sig ganska otydligt i förhållande till målen, men att de oftast beskriver konkreta färdigheter och moment tillsammans med elevens betygsnivå. Att elevens färdigheter sätts i relation till läroplanens eller kursens mål förekommer i några underlag, men inte genomgående trots att detta är rekommenderat från Skolverket.

Vilket språk använder de?

Omdömena är i den fria texten nästan uteslutande riktade till eleven i du-form. När det gäller den språkliga nivån i omdömena fann jag att det till störst del användes ett vardagligt språk, men att blandspråk också är vanligt förekommande. Trots att läraren vände sig till eleven kunde det ändå förekomma begrepp och ord som kan betraktas som avancerade. Metaspråket, som fanns i väldigt liten utsträckning, bestod nästan uteslutande av målbeskrivningar och hänvisningar till mål.

6 Resultatdiskussion

Eftersom det är ett begränsat antal omdömen och lärare som ingått i studien, så kan man inte dra alltför generella slutsatser av resultatet. Underlagen från de sex lärarna skiljer sig åt innehållsmässigt i fråga om omfång av texten, hur man uttrycker sig konkret kring elevens resultat och arbete och vilken övrig information som lämnas. När det gäller omfång så kan det variera från två och tre meningar sammanlagt, upp till tio meningar. En lärare har alltid en momentbeskrivning, en annan fokuserar på betyg och en tredje har mest uppmaningar till eleven. Studiens resultat i de olika kvantitativa uppställningarna måste ses i ljuset av att lärarna är väldigt olika inbördes och är därför inte så intressanta mer än för att skapa sig en överblick av innehållet. Det skulle krävas betydligt fler lärare från flera olika skolor i undersökningen för att denna skulle visa något mer generellt resultat. När det gäller nivån på språket och hänvisningar till mål skiljer sig lärarna åt. Några lärare använder målbeskrivningar i omdömet, vissa hänvisar till betyg och andra skriver mest personliga kommentarer. Studien har visat att en lärare oftast följer samma sätt att skriva på genomgående i sina omdömen. Det är svårt att dela in fraser och meningar i olika kategorier och i detta fall är det mina bedömningar som legat till grund för kategoriseringen vilket kan betyda att det ibland blir subjektiva bedömningar. För att undvika detta hade det behövts fler personer som gjorde bedömningar av språket. Jag har dock presenterat mitt tillvägagångssätt och gett exempel på mitt sätt att bedöma språket i meningarna.

Vad undersökningen visar är dock att de lärare som ingått i undersökningen, varav några arbetar som kollegor på samma skola och använder samma underlag, skriver omdömen som skiljer sig åt på flera sätt och använder olika sätt att uttrycka sig kring elevens skolutveckling. Detta är något som även Jennfors visar i sin magisteruppsats där han skriver att ”det inte finns någon gemensam struktur vad gäller ordval, omfång och disposition av omdömena”.⁴⁹ När det gäller nivån på lärarnas språk så stämmer resultatet överens med den undersökning som Colnerud och Granström presenterar, där de fann att inslagen av ett metaspråk i lärares projektbeskrivningar var få och att det fanns mycket av ett *pseudometaspråk* eller blandspråk som jag har valt att benämna det i denna text.⁵⁰ Resultatet i C-uppsatsen av Lundegård och Löfblad, som även de studerade lärarnas språk utifrån Colnerud och Granströms definitioner, är att lärarna till störst del använder ett vardagligt språk i omdömena.⁵¹

---

⁴⁹ Jennfors, *Vad skriver lärarna i omdömena till utvecklingssamtalen?* s.3

⁵⁰ Colnerud, Granström, *Respekt för lärare* s.60

⁵¹ Lundegård, Löfblad, *Trevlig kille! Jobbar bra! Fortsätt så!* s.2

7 Reflexion

Som blivande lärare känns det väldigt intressant att studera lärarnas omdömen inför utvecklingssamtalen. Det är en del av läraryrket som man inte förbereds för under utbildningen vilket gör att man inte har någon praktisk erfarenhet av detta. Till skillnad från planering och undervisning och bedömning utifrån läroplanens mål, har man som blivande lärare oftast inte formulerat sig med egna ord i ett dokument rörande en elevs skolutveckling.

Lärare har som uppdrag att tydliggöra för elever och föräldrar hur elevens skolutveckling förhåller sig till målen och syftet med studien var delvis att se i vilken mån lärarna förhöll sig till målen i läroplanen i de skriftliga omdömena. Trots att undersökningen är begränsad visade den ändå på lärarens skilda sätt att uttrycka sig kring elevernas skolutveckling och hur otydligt en del lärare formulerar sig i relation till målen. Det är inte så förvånande att lärare uttrycker sig olika i de skriftliga omdömena, men jag hade förväntat mig en lite större enighet kring omfång och vad som skulle tas upp i omdömena, i synnerhet av lärare från samma lärarlag och skola.

Som jag tog upp inledningsvis så menar många forskare att en del lärare har svårt att förhålla sig till läroplanen och det målrelaterade betygssystemet. Detta är troligen en orsak till att många lärare förhåller sig till verksamheten och resultaten istället för målen i dokumentation och omdömen. Det finns ju också de som hävdar att målen är alldeles för vagt uttryckta och öppnar för godtyckliga tolkningar. Att en lärare inte uttrycker sig i förhållande till läroplanen behöver dock inte alltid betyda att han eller hon inte arbetar utifrån eller bedömer eleverna enligt läroplanen. Det är däremot intressant med den parallell som görs av Colnerud och Granström att ett oreflekterat språk ofta hänger samman med en tendens att inte formulera mål utan istället fokusera på den praktiska verksamheten i dokumentationen.

Det kan vara problematiskt att ha allt för omfattande omdömen, dels för att det tar för mycket tid för lärare att skriva och dels att det blir för mycket text för elever och föräldrar att sätta sig in i. Arbetsbördan när det gäller skriftliga omdömen är inte heller särskilt jämnt fördelad mellan lärare, exempelvis kan en musiklärare på en skola ofta ha flera hundra elever att bedöma inför utvecklingssamtalen, vilket brukar leda till att vissa elever inte får något omdöme i ämnet. Detta kan förklara varför lärare i vissa ämnen inte skriver så utförliga

omdömen, vilket Hofvendahl tar upp i sin studie.⁵²Han tolkar det som det som en hierarki mellan ämnen, men jag tror snarare det handlar om att lärare i praktiska ämnen undervisar fler elever. I ljuset av detta kan man se utvecklandet av standardiserade matriser som ett hjälpmedel för lärare att ge utförliga omdömen på ett smidigare sätt. Utformandet av matriser med ett standardiserat språk måste däremot också föregås av en ordentlig diskussion av vad som ska uttryckas och på vilket sätt, eftersom det finns risker med att språket blir alltför generellt eller missvisande på olika sätt.

De skriftliga omdömena i sin nuvarande form är en ganska ny företeelse. Tidigare skrev läraren ner information angående eleven som underlag för kvartsamtal eller utvecklingssamtal, men det var läraren själv eller lärarkollegan som skulle läsa och oftast förmedla till elev och föräldrar muntligt. Idag är skriftliga omdömen obligatoriska och läses av elev, föräldrar och kollegor, ofta inför utvecklingssamtalet. Det innebär att de fyller en annan funktion än tidigare. Som beskrivits så pågår diskussioner i skolorna om utformningen av omdömena och även om det språk som ska användas i dem. Vilket språk man använder kan delvis bero på vem man vänder sig till. De skriftliga omdömena har flera mottagare vilket gör det hela komplicerat eftersom alla ska kunna förstå innebörden av det som beskrivs. De skriftliga omdömena ska läsas av kolleger, som skall uppfatta hur det går för eleven, det ska läsas av eleven som ska förstå sin egen lärandeprocess och den ska läsas av föräldrar som ska uppfatta hur det går för deras barn i skolan. Dessa tre grupper har olika förförståelse av verksamheten i skolan och målen för den. Ska man använda ett standardiserat språk när man vänder sig till en elev eller ska man använda ett personligt språk? Och ska man vända sig till eleven? Man kan hävda att det främst är eleven som ska läsa det skriftliga omdömet för att bli medveten om hur han eller hon utvecklas i förhållande till målen, och för att bli delaktig i sin egen lärandeprocess. Då krävs att man använder ett språk som gör att den som läser förstår vad man avser. Enligt flera av de forskare som presenterats tidigare så är förutsättningen för en gemensam förståelse ett gemensamt språk.

---

⁵²Hofvendal, *Relato refero: "positiv, pigg och bra attityd"* s.12

8 Avslutande kommentar

I takt med att läraryrket förändras och diskussionen kring lärares professionalisering fortsätter är frågan kring lärares språk något som säkert kommer att diskuteras vidare. I och med att lärare samarbetar i mycket större utsträckning än tidigare kommer behovet av ett gemensamt språk troligtvis att öka. På skolorna utvecklas gemensamma omdömen och diskussioner om vad de ska innehålla och hur man ska uttrycka sig i dem kommer att pågå på samma sätt som diskussionen kring mål och bedömning har pågått i flera år.

Denna studie av skriftliga omdömen hade som sitt syfte att studera vad lärare skrev och hur de uttryckte sig. Det framkom att lärare använder olika sätt att uttrycka sig och att olika saker betonades i omdömena. Det skulle vara intressant att studera skriftliga omdömen från ett elevperspektiv, hur de uppfattas och förstås av den som omdömet handlar om. Ur elevens perspektiv borde det också vara viktigt att lärare utvecklar sin förmåga att tydligt kommunicera hur eleven förhåller sig till målen och förslag på hur han eller hon kan utvecklas vidare.

Oavsett vad man anser om yrkesspråk och professionalisering så kräver lärarnas kommunikation med kolleger eller elever och föräldrar att man är överens om vad det är man talar om, inte bara när det gäller begrepp utan i form av en gemensam förståelse. Hur detta skall gå till har jag inget färdigt svar på, men det är en utmaning för blivande lärare att ha i åtanke i arbetet med skriftliga omdömen.

9 Källförteckning

Alexandersson Mikael, *Styrning på villovägar* (1999) Studentlitteratur Lund

Carlgren Ingrid, *Det nya betygssystemets tankefigurer och tänkbara användningar*, ur *Att bedöma eller döma*, (2002) Skolverket, Elanders Gotab Stockholm

Colnerud Gunnel, Kjell Granström, *Respekt för läraryrket – Om lärares yrkesspråk och yrkesetik* (2002) HLS Förlag Stockholm

Elfström Ingela, *Varför individuella utvecklingsplaner?- En studie om ett nytt utvärderingsverktyg i förskolan*, (2005) Lärarhögskolan i Stockholm

Eriksson Joakim, *Vem styr skolan?* ur Alexandersson Mikael, *Styrning på villovägar* (1999) Studentlitteratur Lund

Jennfors Lars. *Vad skriver lärarna i omdömena till utvecklingssamtalen?* (2007) Magisteruppsats Malmö högskola Lärarutbildningen, Individ och samhälle.
<http://dspace.mah.se:8080/bitstream/2043/5744/1/utvecklingssamtal.pdf>

Linde Göran, *Kunskap och betyg* (2003) Studentlitteratur Lund

Lundegård AnnaCarin, Löfblad Ann-Lie, *Trevlig kille! Jobbar bra! Fortsätt så!* (2008) C-uppsats Kalmar Högskola, Humanvetenskapliga institutionen,
<http://hik.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1227>

Skolverket, *Utvecklingssamtal och skriftlig information Kommentarer* (2001)
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=748>

Skolverket, *Skolverkets allmänna råd och kommentarer 2005. Den individuella utvecklingsplanen.* (2005) Stockholm

Starrin Bengt, Svensson Per-Gunnar, *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*, (1994) Studentlitteratur Lund

Utbildningsdepartementet, *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet Lpo 94* (2000) Stockholm
<http://www.skolverket.se/sb/d/468.jsessionid=4676560D48F79EEACDE1B307FB4BEB7B>

Tidskrifter och elektroniska källor:

Hofvendahl Johan, "Relata refero: Positiv, pigg och bra attityd". Studies in Educational Policy and Educational Philosophy E-tidskrift 2004:2
http://www.upi.artisan.se/Pages/cgi-bin/PUB_Latest_Version.exe?allFrameset=1&pageId=2
(2009-01-06)

Rudhe Elisabet, *Rektorer nobbar siffror i omdömen* Lärarnas Tidning nr.18, 2008, årgång 19

Utbildningsdepartementet, *En individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen*,
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/09/59/33/422eb9d2.pdf> (2009-01-06)

Wermeling Erika, *Betyg och bedömning del 3* Skolvärlden, 1 april 2005
<http://www.skolvarlden.se/Article.jsp?article=411> (2009-01-06)

Otryckta källor:

73 skriftliga omdömen

Omdöme i samhällskunskap - ht-08 åk 6

Kursbeskrivning: Under de veckor som följt sedan skolstart har vi arbetat med demokrati, skolans likabehandlingsplan och med momentet Massmedia- Reklam. Under lektionerna har vi haft föreläsningmoment, diskussioner, grupparbeten och enskilda arbeten. Vi har tränat på att ta ställning och värdera information.

Mål ur LPO 94: Särskilt viktigt har det varit att se att du som elev kan ta ställning utifrån personlig erfarenhet och egen kunskap. Att du kan respektera andra och lyssna in andra samt tänka kritiskt. Det är viktigt att ha ett demokratiskt arbetssätt.

: Jag som lärare behöver mer tid för att se vad du kan innan jag vet om du når alla mål i ämnet. Vi kommer att läsa fler moment. Men hittills tycker jag att det känns bra. Du kan arbeta självständigt efter instruktioner som jag ger. Du har ett demokratiskt arbetssätt; du tänker på vad du säger, lyssnar in och respekterar andra. Du utnyttjar oftast all tid i klassrummet. Jag vill att du tränar mer på att uttrycka en egen åsikt när den efterfrågas. Du kan mer än du tror. Du har goda möjligheter att nå längre i SO:n och jag tycker det ska bli roligt att följa din utveckling!

/

För betyget godkänt skall du kunna följande:

	Är på väg	När målet	När över målet
• Veta vad som menas med majoritet, minoritet och konsensus.		x	
• Känna till att skolan har en likabehandlingsplan och veta vad den är till för		x	
• Veta hur elevdemokratin i skolan funkar		x	
• Kunna förklara vad demokrati är		x	
• Kunna ha ett demokratiskt arbetssätt		x	
• Känna till dina egna medievanor		x	
• Känna till och kunna förklara ord som massmedia, kvällstidning, prenumerera, public service, källkritik, propaganda mm		x	
• Känna till syftet med reklam och med vilka medel man försöker påverka		x	
• Känna till ord som målgrupp, varumärke, sponsring, marknadsföring mm		x	
• Kunna ta ställning och uttrycka egna tankar och åsikter kring det vi jobbar med		x	
• Delta aktivt i samtal och diskussioner		x	
• Ta ansvar för skolarbetet, hålla deadline		x	
• Vara beredd att lyssna på andra och visa respekt		x	

Underlag för Individuell utvecklingsplan år 8 – 9

Datum: 080825

Namn: _____

Ämne: SO

Undervisande pedagog: _____

Betygsprognos: Uppnår målen för VG och kan arbeta för MVG

Nuläge, fortsatt utveckling & prognos:

Skriver mycket bra och visar oftast att du förstår vad som krävs för att nå MVG. Bli gärna mer muntligt aktiv, du har bra saker att säga

Elevens kommentar:

	ja	oftast	sällan	nej:
Arbetar självständigt	☒	☐	☐	☐
Kan ta instruktion i grupp	☒	☐	☐	☐
Deltar aktivt	☒	☐	☐	☐
Kommer väl förberedd	☒	☐	☐	☐
Kan samarbeta	☒	☐	☐	☐
Visar hänsyn	☒	☐	☐	☐
Passar tider	☒	☐	☐	☐

Pedagogens kommentar

Elevens kommentar

Förälderns kommentar:

Förälders signatur ... _____